

Г. КАЙ

ХУДОЖНЕ СКЛО ХАНЧЖОУ: РОЛЬ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ У МИСТЕЦТВІ ТА ХУДОЖНІЙ ОСВІТІ КНР НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ

Стаття присвячена проблемам сучасного художнього скла Китаю у контексті розвитку професійного мистецтва та вищої художньої освіти. Автор, який добре обізнаний зі специфікою діяльності Академії мистецтв у Ханчжоу, аналізує найбільш вдалі прояви синтезування традиційного китайського мистецтва і зарубіжних новацій у творчості провідних митців-педагогів у галузі художнього скла, що є одним з важливих аспектів його дисертаційного дослідження. Основна увага звернена на ролі творчих особистостей у розвитку мистецького й освітнього процесів КНР на сучасному етапі.

Ключові слова: КНР, Ханчжоу, художне скло, мистецтво, освіта, творча особистість.

© Г. КАЙ, 2014

ISSN 1028-5091. Серія мистецтвознавча. № 5 (119), 2014

З апровадження у більшості сфер життєдіяльності КНР інноваційних технологій, революційних конструктивних та естетичних ідей у сучасній китайській архітектурі, розробка принципово нових матеріалів і створення додаткових можливостей їхнього застосування дали відчутний імпульс для розвитку цілого ряду мистецтв, зокрема й традиційних, серед яких помітним є розвиток художнього скла. Унікальні естетизуючі якості китайського скла формувалися впродовж кількох тисячоліть і на сучасному етапі відбувається винятково важливий процес синтезування традиційних (національних) рис скловиробництва з найновішими технологічними, формально-пластичними й художніми засобами. Саме тому в сучасному художньому склі Китаю особливо виразно простежується згаданий попередньо синтез суто образотворчих (художніх) і дизайнерських засобів творчості, презентованих як окремими китайськими митцями, так і кількома провідними Школами художнього скла, які набувають все більшої відомості в китайському та світовому мистецтві.

З початком 90-х рр. ХХ ст. важливим чинником розвитку в Китаї художнього скла, зрозуміло, паралельно з відродженням національної культурної спадщини, стала реальна перспектива мистецького навчання за кордоном, що відкрилася, значною мірою, внаслідок падінням «залізної завіси», перед талановитою китайською молоддю. Впродовж останнього десятиліття ХХ ст. значна кількість китайських студентів уже мали змогу продовжити навчання в Європі, прилучитися до надбань світової науки і мистецтва, у тому числі — до надбань художнього скловиробництва.

Але в цей же час особливо помітною стала роль кількох більш ранніх і нових осередків виробництва скла, зокрема, у Пекіні, Шанхаї, Ханчжоу, Нанкіні та ін., де сьогодні триває творчий пошук прогресивних напрямків його розвитку. Завдяки ініціативі й активній організаційній і творчій діяльності кількох знаних китайських художників-педагогів окремі вищі навчальні заклади КНР (що мають у своїй структурі спеціальні інститути, кафедри, лабораторії тощо) стали поступово перетворюватися на конкурентноспроможні центри дослідження і виробництва художнього скла. Особливу роль, за оцінкою китайських і зарубіжних фахівців, у цьому процесі відіграють педагоги, художники і технологи з Академії мистецтва і дизайну при Пекінському університеті «Цінхуа», Художньо-промислового інститу-

ту Шанхайського університету, а також Китайської академії мистецтв у Ханчжоу (провінція Чжецзян), яка відіграє все більш помітну роль у сучасних культурно-мистецьких процесах КНР.

Ханчжоу є одним з головних міст південної частини Китаю. Розташоване у дельті річки Янцзи на відстані 180 км на північний захід від Шанхаю, місто протягом останніх 1000 років справедливо вважається одним з найбільш процвітаючих у Китаю. Ханчжоу є також відомим центром дослідження неолітичної культури, перші поселення на його території з'явилися приблизно 5 тисяч років тому. До найбільш давніх знахідок художньої культури належать різьблені вироби з нефриту. Місто з системою укріплень і міською забудовою, власне під назвою «Ханчжоу» (дослівно — «переправа через річку»), відоме від 589 року. Як одна із семи столиць давнього Китаю, Ханчжоу міцно пов'язаний з історією розвитку китайської храмової архітектури, мистецтва, науки і дипломатії.

Сучасний культурний розвиток Ханчжоу значною мірою визначає діяльність вищих навчальних закладів, серед яких, зокрема, Педагогічний університет, заснований в 1908 р., Технологічний університет «Чжецзян», Лісотехнічний університет, Науково-технічний університет, Китайський медичний університет, а також відома Китайська академія мистецтва, заснована в 1928 році.

Китайська академія мистецтва у Ханчжоу акумулює повний спектр навчально-творчих програм у галузях образотворчих мистецтв, дизайну, архітектури, мультимедіа та ін. для здобуття ступенів доктора філософії, магістра і бакалавра. У структурі академії плідно функціонує спеціальний Інститут скла, в якому відбувається теоретична, загальна художня і спеціальна практична підготовка художників скла. Особлива увага тут приділяється творчому поєднанню специфіки рисунка, статуарної та рельфної скульптури, а також живописної пластики з метою виховання у студентської молоді творчого потенціалу у царині художнього скла. Не менш важливим кроком стало створення Науково-дослідної лабораторії (іл. 1), яка спеціалізується на теоретичному і практичному вивченні технології скляного лиття, проектуванні та розробці обладнання для скловаріння і термічної обробки скла. На особливу увагу заслуговує також Студія художнього скла (створена у 2003 р.) як осередок

навчання і творчості (у Китаї цілком самостійно розвивається оригінальний напрямок «студійного скла»), де вивчаються, на теоретично-практичній основі, властивості матеріалів, технологія виготовлення скла, а також відбувається процес створення експериментальних скляних художніх творів, переважно виставкового характеру (іл. 2—4).

З одного боку, це дає підстави констатувати, що акцент у діяльності Інституту скла в мистецькій академії Ханчжоу робиться на створенні власної автономної бази навчання, на формуванні практичного досвіду і вільного художнього мислення студентів. З іншого боку, для того, щоби майбутні митці скла могли вільно адаптуватися у практичній сфері, лабораторії та студії міцно пов'язані з діяльністю китайських склоробних та архітектурних підприємств, профільних фірм і виробничо-ділових центрів, які є важливими базами практичної підготовки студентів і підвищення професійної кваліфікації викладачів та аспірантів. Третім важливим фактором розвитку вищої художньої освіти у царині скла в Китаї стали активні міжнародні освітньо-художні зв'язки. Наведемо лише кілька прикладів. Так, з метою формування сучасного рівня та більш ефективної діяльності лабораторій і студій скла професор Ханчжоуської Академії Лі Веньфу у 2004—2005 рр., як запрошений вчений, перебував в Академії мистецтв архітектури і дизайну Праги (Чеська Республіка), де займався системним аналізом зарубіжного досвіду викладання теорії та практики художнього скла. У відповідь, до Академії в Ханчжоу був запрошений у 2004 р. один з провідних чеських художників скла В. Копецький, який провів кілька семінарів, присвячених сучасним професійним художньо-технологічним проблемам.

До сказаного слід додати, що Академія мистецтв у Ханчжоу постійно перебуває в активному освітньому і науково-творчому контакті з іншими навчальними закладами мистецтва як у КНР, так і за кордоном. Наприклад, у 2008 р. мистецька студія скла Академії спільно зі студіями Пекінського і Шанхайського університетів організувала виставку китайського мистецтва, яка виявилася актуальною та важливою для формування сучасних знань у царині художнього скла. У 2008—2009 рр. у Штутгарті (Німеччина) на базі Державної академії образотворчих мистецтв відбулись спільні практичні се-

мінари з проблем технології виробництва мозаїчного скла, а в 2010 р. в Амстердамі (Голландія) відомий митець Б. ван Лоо провів для китайських аспірантів і студентів семінар на тему «Скло в сучасному мистецтві та архітектурі».

Синтезуючи національний і зарубіжний досвід, студії та лабораторії зосереджені на підготовці фахівців, придатних для високопрофесійної обробки скла і скляних матеріалів, а також до різних технологічних експериментів. У цьому контексті навчальні програми включають так званій «графічний» (проектний) етап підготовки, детальне вивчення технології скляного лиття, експерименти у царині тривимірної пластики, створення скляного рельєфу, розробку архітектурного скла, дизайн ювелірних виробів тощо. Відзначимо, що програми вивчення професійної скульптури, фрески, станкового малярства, традиційного художнього ремесла та багатьох інших навчальних дисциплін у той же час відкриті для постійного впровадження новітнього досвіду, особливо для впровадження індивідуального досвіду видатних творчих особистостей.

У контексті звернення до освітньо-творчого осередку Ханчжоу на особливу увагу (і на спеціальне дослідження) заслуговує творчість таких сучасних і провідних митців, як Лі Вені і Хань Сі, які зробили помітний внесок у модернізацію технологічних та естетичних якостей, а також освітнього сенсу китайського художнього скла.

Лі Вені, родом з м. Усі (провінція Цзянсу), упродовж майже двадцяти років отримував, що важливо, різнопланову освіту, закінчивши кілька навчальних закладів у Китаї та за його межами. Після навчання Лі Вені повернувся на батьківщину і майже одразу очолив кафедру художнього скла в Академії образотворчого мистецтва Ханчжоу.

Творчість Лі Вені досить незвична для традиціоналістських поглядів на царину скла, наповнена поетичним сприйняттям життя і природи. «Я думаю, — говорить митець, — що у кожній речі є своє життя, будь то трава або склянка — вони обов'язково мають власні «думки». Я намагаюся побачити і втілити все це у скляній пластині, бо скло — найкращий матеріал для виразу ідей художника. У розплавленому стані воно набуває будь-якої форми, «терпить» різні зміни, трансформується у потрібну пластичну і кольорову форми» [3, с. 23].

Здебільшого Лі Вені працює у техніці молірування, творить увігнуті й випуклі художні форми за допомогою низькотемпературної технології. Основну декоративну роль у його творах відіграють такі якості скла, які зазвичай прийнято вважати дефектними: автор опрацьовує (часто кажуть «руйнує») склома матеріал таким чином, аби трансформувати його в будь-які пластичні форми та кольорові візії. Тріщини та інші дефекти на поверхні та в глибині скляного витвору стають головною «темою» його творчості, так як, на думку митця, особливо тонко і гармонійно, зовсім новою пластичною мовою, «розповідають» глядачеві про різні емоційні стани природи. Окрім того, творчість художника Лі Вені значно мірою базована на вікових здобутках традиційного китайського живопису, хоча й вирізняється цілком сучасною абстрактно стилістикою складних образів.

Характерні риси його авторської виконавської манери доволі виразно розкриваються у відомій композиції «Метафізика» (іл. 5). Окремі дослідники називають цей твір результатом тривалого осмислення митцем таких основоположних філософських понять, як «матеріальне» і «духовне». Твір є об'ємною структурою у вигляді щільно сполучених нерівних смуг різної товщини і висоти, схожих на зімкнуті пальці рук. Смуги утворюють своєрідну монолітну «огорожу», що півколом охоплює два розташованих усередині вертикальні монохромні об'єкти з напівпрозорого скла. Пластичною фактурою поверхні скляний витвір асоціюється з реальними природними (можливо, й з людськими, психологічними, а формально — з антропоморфними) формами; певна контрастність кольорів вигідно підкреслює символічне протиставлення духовного і матеріального початків світу. Можемо припустити, що саме цим художник пропонує кожному глядачеві «зазирнути в себе», звернутися до своєї суті, до істинних цінностей.

Ефекти, що майстер отримує в результаті низьких температур плавлення скла, яскраво виявлені ще в одній вже добре відомій композиції під назвою «Сосуд». Півсферична форма «зібрана» з численних пластин товстого прозорого листового скла. Складені і спечені у вигляді «стопки», по різному прогнуті пластини мають чіткі контури і добре проглядаються, формуючи гострокінечний «рельєф» на поверхні об'єкту, викликаючи цілий ряд асоціативних вражень — крихкого крижаного простору, сфе-

ри, наповненої відчуттям холоду, гірського мотиву тощо. А ось у творі під назвою «Бамбук» Лі Веня як основний художній засіб творення образу застосовує тріщини всередині скляного об'єкту, що нагадують відому техніку «кракле». У зеленкавій глибині проглядається зображення бамбука, утворене численними тріщинами і невеликими чорними глухими вкрапленнями. Лінії та крапки чорного кольору нагадують техніку мазків пензлем, характерну для традиційного живопису тушшю.

Творчість митця Лі Веня захоплює студентів. Під впливом його творів вони починають досліджувати світ, поступово звертаючись до найскладніших тем і проблем людського буття в його історичному і сучасному аспектах. Під проводом талановитого митця і педагога молоді художники експериментальним шляхом моделюють власну своєрідну «художню модель» світу. Водночас, студенти звертають увагу на рівень власної творчості, паралельно з вільними творчим процесом опановуючи академічні прийоми, класичні техніки і засоби художньої вираженості. Важливо підкреслити, що співпраця між викладачами і студентами в Академії мистецтв Ханчжоу, свого роду «спільне навчання», дають поштовх до нових творчих досягнень, до розвитку діалектичного мислення майбутніх художників скла.

Повертаючись до творчості митця і педагога Лі Веня, хотілося б зупинитися ще на кількох його композиціях живописно-поетичного характеру, споглядання яких виховує у студентської молоді цілий комплекс ліричних, більш камерних, почуттів. Так, композиція «Небо і земля» поєднала більш чітку графіку зовнішніх абрисів, помітну у ранніх роботах митця з мальовничим наповненням творів цілком зрілого періоду його творчості. Скляна дуга втілює ідею єднання землі і неба, форма твору має жорсткі контури і чітку межу, що розділяє і одночасно об'єднує дві основні складові. Ця межа може сприйматися нами як лінія обр'ю між безмежно глибоким «небом» і вузькою кольоровою смужкою «землі». Верхня частина композиції — це царина монохромної чорно-білої гами прозорого скла. Вкраплення чорної крихти створюють певну асоціацію (враження, щоправда, суто особистісні) з дощовим небом, вкритим темним хмарами. Подібність до форм і станів живої природи посилюється й завдяки численним «емоційним» наповненням внутрішнього простору твору.

Нижній шар композиції (асоціативне середовище землі, ґрунту і т. п.) характерне поліхромною гамою теплих і більш матеріалізованих відтінків. Переважає кольорове скло зелених, синіх, червоних і навіть помаранчевих тонів. «Пасма» кольорового скла плавно перетікають з одної тональної градації в іншу. Ця веселкова смуга є справжнім колоритним пейзажем, збірним образом природного середовища. Лаконічність художніх засобів, використаних Лі Венем, ніби ілюструє давнє китайське прислів'я: «Чисте завжди залишається чистим», що можна потрактувати як незмінність гармонії у вічному русі світу [4, с. 86].

Проте, художник часто звертається до ще більш лаконічних зовнішніх форм, ускладнюючи, в основному, внутрішню структуру твору, а оригінальні технологічні прийоми використовує швидше для підсилення декоративної складової образного вирішення. Наприклад, призматичний виставковий об'єкт «Туман, південний дощ» (2008 р.), виконаний в техніці молірування, відверто наслідує живописні ефекти техніки фрескового розпису. Всередині прозорої маси скла вільно «розтікаються», накладаються одна на одну кольорові плями, створюючи своєрідний живописний образ. У пластичних поєднаннях зелених, блакитних, жовтих і чорних плям вгадуються деталі якогось пейзажу. Плавні контури, тепла колірна гама, загальна зеленувата тональність, що посилюється яскравим спалахом жовтого і помаранчевого кольорів скламаси і нагадують промінь сонця, вдалі й тактовні сполучення мас створює назагал ліричний образ природи туманного південного китайського міста.

М'які форми, теплий колорит і «туманні» плавні переходи кольору характерні для творів «Враження від західного озера», «Південний дощ» та інших композицій цілої серії, створеної під враженням південної природи. «Туман і дощ в південному місці» — одна з найяскравіших робіт цієї серії. Вона схожа на якесь природне утворення, що нагадує морський камінь з м'якою пластичною формою і фактурою. Монохромний масив сферичної форми з багатшаровою структурою складається з пластів чорного і білого скла. Внутрішня структура ще більш асоціативно-«пейзажна». Ніби прихований і, водночас, цілком видимий всередині скляного об'єкта образний світ дощових потоків, передгрозових хмар, туманної гуштини, гірських скель поповнює емоційним і психологічним змістом творчість Лі Веня.

Оригінальний авторський стиль митця формувалася впродовж тривалого часу, зокрема у процесі навчання і творчого спілкування з провідними педагогами — теоретиками і художниками — кількох відомих мистецьких шкіл. У 1987 р. він завершив навчання у художньому коледжі в м. Сичуань, а в 1988-му прослухав річний курс в Академії образотворчого мистецтва в Гуанчжоу. З метою поглиблення і поляризації теоретично-практичних знань, підвищення власної професійної кваліфікації митець у 1989—1996 рр. навчався у Московському вищому художньо-промислому училищі ім. С.Г. Строганова на кафедрі монументально-декоративного живопису. Завершальними стали студії у Празькій вищій художньо-промисловій школі (2004 р.) на відділенні художнього скла. Зрозуміло, що завершальним став етап власної творчої і педагогічної діяльності Лі Веня, наповнений наполегливим пошуком форм і образів. «Поліфонічний» характер здобутої ним освіти відіграв неабияку роль у розвитку новітніх навчально-творчих технологій у КНР, а також значною мірою визначає сучасний рівень діяльності кафедри художнього скла Ханчжоуської Академії.

Мислитель Конфуцій свого часу говорив, що «на молодь слід дивитися з повагою, [бо] хто знає, чи майбутнє покоління не буде рівним теперішньому» [2, с. 84]. Саме під таким кутом зору формується важливий фактор розвитку як професійної мистецької, так і художньо-педагогічної діяльності Академії мистецтв у Ханчжоу, яка активно використовує творчий потенціал митців молодшого покоління. Серед них все більш помітне місце посідає художник Хань Сі, який у 2007 р. закінчив Художній інститут у Ханчжоу. Згодом він студіював у Німеччині, де опановував новітні західні технології виробництва скла. У КНР Хань Сі зосередився на проблематиці скульптури, зокрема скляної об'ємної пластики, яка надзвичайно популярна у середовищі студентів.

Діяльність Хань Сі у царині художнього скла досить плідна. За відносно короткий час він створив цілу серію творів у техніці молірування. Однією з перших, що принесли популярність художникові, стала композиція «Безтурботне задоволення». Цей твір багато в чому визначив подальший розвиток формально-пластичних методів як його власної творчості, так і навчально-творчої діяльності кафедри художнього скла в Академії Ханчжоу. Виставковий art-

об'єкт «Безтурботне задоволення» — це скляна площина, на якій зображена фігура рибалки у човні. Техніка низького рельєфу надала особливо виразної силуетності, навіть об'ємності (тривимірності візуального сприйняття) фігурі рибалки. Ілюзорність сприйняття композиції підтримує і «відображення» човна у воді, а межа між фігурою рибалки і хвилястою поверхнею «відображення» на воді майже розмита. Рибалка швидше нагадує якусь стилізовану природну форму, більше подібну до скелі, яка виступаючи з води, набуває людиноподібних рис. Така оригінальна стилізація трансформує фігуру в певний символ гармонії людини і природи — мотив, який є одним з найбільш популярних у традиційному китайському мистецтві.

У своїх роботах Хань Сі часто використовує форму півсфери, подібну до веселки з яскравими чистими кольорами. Колорит і пластика кольорових вкраплень нагадує акварельний живопис. Саме витончений «акварельний» стиль, майстерно відтворений художником в склі, добре помітний у творі «Вечірній вітер» із серії «Небеса» (іл. 6). Уявний «пейзаж» у півсферичній скляній формі складається з напівпрозорих плям і крихт кольорового скла, а в нижній частині розташована «лісова смуга», ніби віднесена на другий план композиції. Більшу частину півсфери займає «небесний» простір над лісом зі скла синіх відтінків, які ніби імітують небесне склепіння — мотив, дуже популярний у китайському традиційному мистецтві. Такою ж традиційною можна вважати і згармонізованість бликитного, синього і білого кольорів прозорої скломаси, прекрасно поєднаних з яскравими «спалахами» червоного, бузкового і жовтого скла, що нагадують вечірнє небо в останніх спалахах сонця, що заходить.

Композиція «Ліс» — плоский прямокутний пласт скла, в глибині якого чітко проглядаються кілька кольорових шарів, формує у глядачів не менш сильне емоційне враження. Розташовані на різній глибині густі кольорові шари створюють ілюзію об'ємного простору, пронизаного променями сонця, а прозоре скло сприймається як повітряне середовище лісу. У творі «Морський простір» Хань Сі робить ще більш сміливу і, треба визнати, дуже вдалу спробу створення великого ілюзорного простору в чітко обмеженій плоскій формі. Ілюзія глибини досягається тут дещо іншими виразними засобами, серед

яких переважають китайський традиційний символізм і стилізація. Митець перетворює поверхню прозорого блакитного скла на морський краєвид, над яким ніби нависає рельєфний силует гір. Наскрізьний круглий отвір — це символ сонця, під яким, у самому низу композиції, з'являється мініатюрний силует людської фігури на березі моря». До речі, стилізоване, а то й схематичне, зображення людини є постійним композиційним елементом багатьох творів Хань Сі.

Слід відмітити, що в роботах художників з Ханчжоу замишування природними мотивами і постійні спроби відтворити їх художніми засобами посідають особливе місце. Пейзаж як уособлення китайського світогляду і традиційних філософських понять став одним з найбільш важливих і популярних джерел натхнення і для студентів Китайської академії мистецтва, які навчаються і роблять перші, часто дуже цікаві, спроби образного творення у царині художнього скла.

Треба також наголосити на тому, що культура і мистецтво, зокрема художнє скло, Ханчжоу відіграли важливу роль у культурній історії Китаю, яка у загальному національному контексті мала «велике значення й для інших країн сходу — Японії, Кореї, Індо-Китаю, Монголії» [1, с. 86]. Але не менш плідно мистецькі досягнення Ханчжоу, у першу чергу митців-педагогів розташованої тут Китайської академії мистецтва, впливають на сучасні культурні процеси, зміцнюючи таким чином і міжнародні культурно-мистецькі позиції сучасної КНР.

1. Виноградова Н. Искусство Древнего Китая / Н. Виноградова.
2. Конфуций. Суждения и беседы / пер. с кит. П.С. Попова. — СПб. : Азбука, Азбука-Аттикус, 2012. — 224 с.
3. Символы квадрата и круга / пер. с япон. Х. Бицзюнь. — Пекин, 2011.

4. Цзянлин Ч. Современное китайское художественное стеклоделие: дис.... канд. искусствоведения: 17.00.04 / Цзянлин Чжао. — М., 2011. — 156 с.

Guo Kai

ON HANGZHOU ARTISTIC GLASS AND THE ROLE OF CREATIVE PERSONALITY IN ART AND ARTISTIC EDUCATION OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA ON THE PRESENT-DAY LEVEL OF DEVELOPMENT

This article has thrown light upon the problems of contemporary Chinese art of glass considered in the context of professional art and high artistic education. The author quite well familiar with specifics of tuition in Hangzhou Academy of Arts, has analyzed some most successful manifestation of syntheses including traditional Chinese art and foreign innovations in activities of leading glass artists and art tutors. The mentioned aspect belongs to most important ones in author's thesis research with main attention paid to the role of creative individuals in the development of artistic and educational processes of the present-day China.

Keywords: China, Hangzhou, artistic glass, art, education, creative personality.

Го Кай

ХУДОЖЕСТВЕННОЕ СТЕКЛО ХАНЧЖОУ: РОЛЬ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ В ИСКУССТВЕ И ХУДОЖЕСТВЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ КНР НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ РАЗВИТИЯ

Статья посвящена проблемам современного художественного стекла Китая в контексте развития профессионального искусства и высшего образования. Автор, хорошо осведомленный со спецификой деятельности Академии искусств в Ханчжоу, анализирует наиболее удачные проявления синтеза традиционного китайского искусства и зарубежных новаций в творчестве ведущих художников-педагогов в отрасли художественного стекла, что является одним из важных аспектов его диссертационного исследования. Основное внимание обращено на роль творческих личностей в развитии художественного и образовательного процессов КНР на современном этапе.

Ключевые слова: КНР, Ханчжоу, художественное стекло, искусство, образование, творческая личность.